

Aktuality Siete geoparkov SR

Dianie na domácej scéne

Koncepčným rámcom pre problematiku geoparkov na Slovensku je uznesením vlády SR (č. 15 zo 7. januára 2015) schválená *Aktualizácia Koncepcie geoparkov SR* (ďalej koncepcia), ktorá definovala poslanie geoparkov, zaviedla novú kategorizáciu geoparkov a území s potenciálom stať sa geoparkom, stanovila kritériá pre používanie pojmu geopark, kritériá pre začlenenie geoparku do *Siete geoparkov Slovenskej republiky* a upravila procesnosť získania členstva v EGN aj UNESCO GGN. V zmysle koncepcie aj usmernení organizácie UNESCO bola v roku 2015 konštituovaná *Medzirezortná komisia*

Slávnostné vyhlásenie Siete geoparkov Slovenskej republiky

Zemlinske vrchy

Geoparkom z ich podstaty vyplýva úloha prezentovať verejnosti územia vedeckej dôležitosti nielen z aspektu geologického, ale aj z hľadiska jeho ekologickej, technickej, montanickej, archeologickej, historickej, alebo kultúrnej osobitosti európskeho významu a sú tak považované za jeden z produktov cestovného ruchu.

Budovanie geoparkov na princípoch ochrany a udržateľného rozvoja sa môže v synergii s mäkkým, alebo zážitkovým cestovným ruchom stať významným motorom pre ekonomický rozvoj najmä v málo rozvinutých regiónoch. Tento motív je aj základnou myšlienkou aktuálnej iniciatívy OSN, ktorá bola završená vyhlásením roka 2017 za *Medzinárodný rok udržateľného cestovného ruchu* (IYST 2017).

Dianie vo svete

Význam geologického dedičstva Zeme a geodiverzity ako predmetu ochrany, vzdelávania a cestovného ruchu nadobudol po rokoch širší rozmer predovšetkým v roku 2015, keď 17. novembra ratifikovalo 195 členských štátov UNESCO vznik novej kategórie programov UNESCO – *UNESCO Global Geoparks*. Potvrdili tým význam starostlivosti o výnimočné geologické lokality ako

dedičstva neživej prírody a krajiny v globálnom meradle. Táto kategória tak dosiahla rovnaký význam ako program *World Heritage*, ktorý sleduje kultúrne a historické dedičstvo, alebo program *Man and Biosphere* prezentujúci dedičstvo živej prírody. V praxi sú medzinárodne uznané geoparky spájané do dvoch sietí a to *Siete európskych geoparkov* (ďalej EGN) a *Siete globálnych geoparkov UNESCO* (ďalej UNESCO GGN). Súčasťou EGN aj UNESCO GGN je aj cezhraničný slovensko-maďarský Novohrad-Nógrád geopark, ktorý bol ako prvý medzinárodný geopark prijatý v roku 2010 za člena vtedajšej Siete globálnych geoparkov. V súčasnosti je v EGN združených 69 geoparkov z 23 európskych krajín a v UNESCO GGN 120 geoparkov z 33 krajín sveta.

Siete geoparkov SR (ďalej komisia), ktorá má štatút poradného orgánu ministra životného prostredia SR a skladá sa zo zástupcov všetkých zainteresovaných ministerstiev, odbornej aj akademickej sféry. Komisia v zmysle názvoslovnia organizácie UNESCO plní úlohy národnej komisie pre geoparky a v zmysle koncepcie reprezentuje riadiaci výbor Siete geoparkov SR. V ďalšej svojej činnosti sa zaoberá návrhmi území s cieľom stať sa členom *Siete geoparkov SR*, udeľuje dekrét pre *Geopark SR*, prehodnocuje členstvo existujúcich geoparkov v národnej sieti, schvaľuje odporúčania geoparkom týkajúce sa členstva v EGN a UNESCO GGN, poskytuje konzultácie pre manažmenty území, vyvíja osvetovú a prezentačnú čin-

nosť a aktívne spolupracuje s EGN a UNESCO GGN. Okrem toho môže organizovať konferencie národných geoparkov, informačné a edukačné akcie pre verejnosť, vládu aj parlament, workshopy, školenia, školské súťaže, môže vydávať časopis a informovať cez články, noviny, sociálne siete, atď.

Sieť geoparkov SR

V súvislosti s týmito novinkami prebiehala v rokoch 2015 a 2016 implementácia procesných pravidiel do praxe. Jej završením bolo v decembri 2016 slávnostné vymenovanie Novohrad-Nógrád geoparku, Banskobystrického geoparku a Banskokoštiavnického geoparku za Geopark Slovenskej republiky na pôde MŽP SR. Týmto krokom sa oficiálne ustanovila *Sieť geoparkov Slovenskej republiky*, do ktorej môžu v zmysle platnej koncepcie pribúdať i ďalšie územia s potenciálom stať sa geoparkom. Vyhlásenie *Siete geoparkov SR* s jej logom a udelenie titulu *Geopark SR* pre tieto tri prevádzkované geoparky aktívne podporilo nové iniciatívy UNESCO na území SR, prispelo k napĺňaniu cieľov Agendy 2030 a zároveň zvýšilo povedomie spoločnosti o geoparkoch.

Pokrok v budovaní geoparkov v SR

Podľa koncepcie sa geoparkom môže stať iba dostatočne veľké územie s presne definovanými hranicami, ktoré sú totožné s hranicami základných územných jednotiek, čiže katastrálnych území participujúcich obcí. Z hľadiska manažmentu, podmienkou na fungovanie územia geoparku ako destinácie je existencia funkčnej siete navzájom kooperujúcich partnerov a vytvorenie efektívneho systému riadenia a implementácie vlastnej stratégie rozvoja. Prítomnosť geologických a iných prírodných fenoménov, náučných chodníkov, informačných tabúľ, banských ciest, technických a kultúrnych pamiatok či existencia akčných skupín alebo spolkov v území je podmienkou, ale samo o sebe nestačí na to, aby sa územie stalo geoparkom. Tam, kde je to vhodné, musia byť geologické aj všetky ostatné hodnoty a kapacity územia navzájom prepojené

a riadené subjektom, ktorý je schopný presadzovať politiku ochrany, propagácie a udržateľného rozvoja územia. V záujme konkretizovania krokov, ktoré by mali smerovať k naplneniu vyššie uvedených podmienok, komisia hneď ako prvý vypracovala dokument *Akčný plán pre implementáciu opatrení na zabezpečenie realizácie aktualizovanej Koncepcie geoparkov SR*. Materiál špecifikuje aktivity rámcovo vyplývajúce z koncepcie, určuje zodpovednosť, konkretizuje možné zdroje financovania v čase tvorby materiálu a definuje výstupy jednotlivých aktivít pre tri prevádzkované geoparky aj pre územia s perspektívou ich začlenenia medzi geoparky. Jedným z perspektívnych území, ktorému komisia venovala svoju pozornosť, je aj územie „Zemplín“. Správu o tomto území s perspektívou jeho začlenenia medzi geoparky schválila vláda SR svojím uznesením č. 480 z 19. októbra 2016. Koncom roka 2016 bola v regióne Zemplín-Tokaj zorganizovaná aj informačná kampaň, ktorej súčasťou bol *Workshop pre zainteresovanú verejnosť týkajúci sa perspektívy vybudovania geoparku na území Zemplína*. Workshop bol organizovaný MŽP SR a *Medzirezortnou komisiou Siete geoparkov SR* v spolupráci so *Združením Tokajská vínná cesta* a s *Okresným úradom Trebišov*. Ministerstvo dopravy a výstavby SR ako gestor problematiky cestovného ruchu prispelo k tejto kampani vypracovaním *Metodiky pre destinačný manažment geoparku*, ktorá je všeobecne použiteľná pri budovaní geoparkov aj na ostatných perspektívnych územiach. Všetky tieto aktivity boli iniciované bodom B.10 uznesenia vlády SR č. 601 zo 4. novembra 2015 k Analýze sociálno-ekonomickej situácie okresu Trebišov s návrhmi na zlepšenie v sociálnej a hospodárskej oblasti v rámci pomoci najmenej rozvinutým okresom.

Všetky tieto, ale aj mnohé ďalšie aktuality v problematike možno sledovať na webovej stránke www.geopark.sk.
Text: Roman Hangáč, Medzirezortná komisia siete geoparkov SR, Patrik Pachinger, SAŽP
Foto: SAŽP, Miloš Balla, ŠOP SR

Náučné chodníky: spracovanie a hodnotenie nepriamych interpretačných programov

Náučné chodníky a informačné tabule patria k najrozšírenejším prostriedkom interpretácie prírodného a kultúrneho dedičstva. Publikácia s uvedeným názvom z dielne Katedry environmentálnych štúdií Masarykovej univerzity v Brne rozoberá na viac ako 150 stranách problematiku interpretácie.

Zameriava sa na výhody a nevýhody náučných panelov v porovnaní s ostatnými prostriedkami a uvádza príklady dobrej praxe pri ich tvorbe. Kniha vychádza z rozsiahlej domácej aj zahraničnej bibliografie a okrem teoretickej časti, ktorá sa orientuje aj na problematiku metodológie evaluačných výskumov, panelov a náučných chodníkov, uvádza aj viacero prípadových štúdií. Keďže tvorba náučných chodníkov a informačných panelov sa v posledných rokoch aj na Slovensku stala veľmi obľúbenou aktivitou, uvedená publikácia môže prispieť k kvalitatívnej úrovni. Autori upozorňujú na doterajší chybný postup, keď namiesto od cieľov k prostriedkom, sa začína

prostriedkami, ku ktorým sa následne hľadajú ciele, t. j. v prírodných lokalitách existujú desiatky náučných chodníkov, zatiaľ čo prvé interpretačné plány, ktoré by vymedzili ich zmysel, ešte len vznikajú. Publikácia je vydareným premostením priepasti medzi teóriou a praxou vytvárania a hodnotenia náučných chodníkov a upozorňuje na nevyhnutnosť stanovenia cieľa a cieľových skupín, zisťovania efektov na znalosti, postoje či správanie sa návštevníkov a pod. Ak informačné tabule nedokážu pritiahnúť návštevníkov a osloviť ich, sú viac než len stratenou príležitosťou.

Text: Juraj Švajda, Fakulta prírodných vied UMB Banská Bystrica

Ako správne vybudovať náučný chodník?

Slovensko je z hľadiska diverzity veľmi zaujímavé, pretože relatívne malá rozloha územia zahŕňa pomerne širokú škálu rôznych typov krajiny. To poskytuje ideálne podmienky na realizáciu náučného turizmu pre rôzne cieľové skupiny.

V rámci snahy sprístupniť pre človeka zaujímavé prírodné, kultúrne či historické miesta a na účely výchovno-vzdelávacej činnosti sa budujú stále nové náučné chodníky a lokality, pričom kvalita ich realizácie, technického, materiálového či textovo-grafického vyhotovenia je veľmi rozdielna. Slovenská agentúra životného prostredia preto zostavila a vydala metodickú príručku, ktorej cieľom je poukázať na logické pravidlá, zásady či zaužívané postupy, ale aj časté chyby pri navrhovaní, realizovaní a pri následnom prevádzkovaní náučných chodníkov, a to formou príkladov už vybudovaných a prevádzkovaných

náučných chodníkov. Metodická príručka je určená samosprávam, aktívnym občianskym združeniam, ale aj odborným organizáciám ochrany prírody a krajiny, ktoré plánujú budovanie náučného chodníka, prípadne zabezpečujú jeho prevádzku a starostlivosť. Príručka sumarizuje poznatky a skúsenosti z oblasti budovania a prevádzkovania náučných chodníkov v území troch slovenských geoparkov: Novohrad-Nógrád geoparku, Banskokoštiavnického geoparku a Banskobystrického geoparku. Dostupná je aj v elektronickej podobe na webovej stránke www.geopark.sk.

Text: SAŽP, OSMVŽP